

Nr 189

Utlåtande i anledning av motioner om åtgärder för att bättre utnyttja skoltelevsionsprogram.

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna *I:507* av herr Strandberg och *II:581* av fru Sundberg och fru Mogård har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om att copyright-frågan för skol-TV blir klarlagd, i syfte att skapa möjlighet till bättre utnyttjande av skol-TV-produktionen, och att rekommendationer utarbetas för att få enhetlighet i videobandspelarmaterialet för skolbruk.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från Sveriges radio och skolöverstyrelsen.

Sveriges radio har anfört i huvudsak följande.

Sveriges radio har stort intresse av att möjligheter skapas till bättre utnyttjande av televisionens program inom undervisningsverksamheten och att de upphovsrättsliga frågorna i samband därmed klarläggs. Tidigare har skolöverstyrelsen på initiativ från Sveriges radio gjort framställningar till ecklesiastikdepartementet i denna fråga och Sveriges radio påtalade problematiken bl. a. i remissutlåtande om radioutredningens betänkande.

Sveriges radio finner det idag än mera angeläget än när detta utlåtande skrevs att frågan om skolornas rätt att spela in skol-TV-program löses. Denna rätt bör för övrigt inte gälla enbart skolväsendet utan hela undervisningsväsendet i vidaste bemärkelse, så att t. ex. man också inom studieförbundens cirkelverksamhet kan utnyttja både skol-TV- och vuxenundervisningsprogram per videoband.

Sveriges radio har sig bekant, att bl. a. hithörande frågor för närvarande är under utredning av en expertgrupp och att resultatet av denna utredning sannolikt kommer att föreligga under höstens lopp. Sveriges radio vill därför föreslå, att denna utrednings resultat avvaktas.

Skolöverstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit att överstyrelsen i olika sammanhang påpekat den brist på anpassning till skolans behov som den nuvarande upphovsrättslagstiftningen uppvisar. Bland de upphovsrättsliga problem, som i takt med den snabba utvecklingen på de pedagogiska och tekniska områdena blivit alltmer besvärande finns de hinder, som lagstiftningen ställer för inspelning och kopiering av TV-program för undervisningsändamål. Överstyrelsen har vidare erinrat om följande.

Den 12.12.1966 överlämnades till Kungl. Maj:t en inom skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet företagen utredning om de upphovsrättsliga frågor som rörde skolväsendet. Utredningen utmynnar i en rad förslag avsedda att möjliggöra ett fritt och rationellt utnyttjande av för undervisningen lämpligt material. Bl. a. rekommenderas en utredning om frågan att utvidga 17 § Lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk — som reglerar frågan om inspelning

av ljud för undervisningsändamål — till att omfatta även inspelning av bild. I missivskrivelsen till utredningen hemställde överstyrelsen och kanslersämbetet att de i utredningen framlagda förslagen skyndsammast genomförs.

Den 30.6.1967 tillkallade chefen för dåvarande ecklesiastikdepartementet två sakkunniga och en expertgrupp med uppgift att förhandla om en avtalsreglering av de upphovsrättsliga frågorna på undervisningsområdet (AUU).

Skolöverstyrelsen anhöll 8.5.1968, att Kungl. Maj:t måtte pröva möjligheterna att med största skyndsamhet särbehandla de upphovsrättsliga frågor som rör inspelning och kopiering av eterburen TV för undervisningsändamål. SÖ pekade i denna skrivelse på de planeringsmässiga och pedagogiska vinster samt på det bättre resursutnyttjande, som möjligheten att spela in och kopiera skol-TV skulle innebära.

Överstyrelsen har nu framhållit att de av överstyrelsen 1966 och 1968 framförda argumenten för ett fritt utnyttjande av skol-TV kvarstår, i samtliga fall förstärkta, och kan sammanfattas i följande punkter:

1. att Sveriges radios skolprogramverksamhet kraftigt utvidgats under åren 1960—1968 och att samarbetet mellan skolöverstyrelsen och Sveriges radios skolprogramavdelning intensifierats; detta samarbete har bl. a. lett till bättre möjligheter att anpassa skolprogramproduktionen till skolans behov,

2. att omfattningen och strukturen av skolprogramutbudet numera är av sådan art att det utgör en väsentlig faktor också i det pedagogiska utvecklingsarbetet,

3. att den omständigheten att skolan måste ta emot TV-programmen vid själva sändningstillfället vållar utomordentliga svårigheter framförallt inom grundskolans högstadium och de gymnasiala skolformerna; trots att sändningstider meddelas 4—5 månader före läsårets början kan den mängd komplicerade faktorer, som påverkar schemalaggningen, utesluta möjligheten att anpassa undervisningen till skol-TV-sändningarna,

4. att de fasta sändningstiderna försvårar lärarnas planering av undervisningen och att det av pedagogiska skäl också vore önskvärt att lärarna finge tillfälle att studera programmen i förväg,

5. att man för att nå en rimlig utnyttjandegrad av skol-TV:s insatser av pengar och specialister måste reprisera skol-TV-programmen dels inom läsåret, dels från läsåret till annat; den ertid som nu genom repriserna tas i anspråk skulle kunna utnyttjas för nyproduktioner,

6. att erfarenheterna av radio och TV i undervisningen visar att dessa medier, insatta i ett genomtänkt pedagogiskt sammanhang och kombinerade med andra material, t. ex. tryckt material, stillbildsmaterial m. m., kan användas för att kvalitativt förbättra den lärarledda undervisningen, för att rationalisera utbildningen genom att i viss utsträckning ersätta den lärarledda undervisningen samt för att bidra till lärarnas fortbildning.

Skolöverstyrelsen betonar också att de tekniska och distributionsmässiga förutsättningarna för användning av videobandtekniken under den tid som gått ytterligare förbättrats.

Avnämarnas möjligheter att utnyttja centralt producerade, TV-utsända undervisningsprogram från Sveriges radio och TRU-kommittén skulle i väsentlig grad ökas om de registrerande möjligheter, som kan upprättas lokalt och regionalt, finge utnyttjas. Ett fritt utnyttjande av nu förefintliga möjligheter att spela in och kopiera TV-program skulle även tillåta andra distributionsformer än den med

sändning över televerkets sändarnät för reguljära TV-utsändningar. Behovet av andra distributionsformer än etersändning t. ex. postal befordran — ökar självfallet i takt med det växande utbudet av TV-program inom såväl undervisningsområdet som andra områden.

Skolväsendet kan planeringsmässigt sägas vara väl förberett beträffande teknik och distribution att omedelbart dra nytta av en för skolorna positiv lösning av de upphovsrättsliga problemen. I avvaktan på Kungl. Maj:ts prövning av de upphovsrättsliga frågorna på detta område har överstyrelsen kontinuerligt bevakat den tekniska utvecklingen inom och utom landet. Distributionsförslag anpassade till svenska pedagogiska krav och geografiska förhållanden har redovisats av överstyrelsen. Lokala och regionala AV-centraler kan här komma att spela en viktig roll. En av ekonomiska skäl betingad kapacitetskoncentration och regionalisering av AV-centralsverksamheten pågår för närvarande. Vid dessa omorganisationer avsätts regelmässigt resurser för att möta skolans behov av kopior av inspelade TV-program för undervisningsändamål. AV-centralerna kan således förväntas bli viktiga länkar i ett distributionssystem genom att utnyttjas dels för inspelning, kopiering och distribution av etersänd TV, dels som mellanled inom andra distributionsformer, där AV-centralerna t. ex. utför kopiering/distribution eller kabelutsändning av till AV-centralen postalt befördade inspelningar.

Även på de lokala skolenheterna vidtas åtgärder för att underlätta mottagning och användning av etersända och postalt distribuerade programproduktioner.

Ett flertal organisations- och utrustningsmodeller för olika undervisningsstadier har utarbetats och är under utarbetande inom skolöverstyrelsen. Sålunda har utfärdats riktlinjer för centralantennsystemets uppbyggnad med alternativa lösningar för antennsystemens utnyttjande i kombination med TV-bandspelare (videobandmaskiner) och andra kommande registreringsutrustningar för återutsändning till aktuella lärosalar inom skolbyggnaderna. För att utvärdera lämplig apparatur, dess antal och placering har byggnadsstyrelsen i samråd med överstyrelsen företagit undersökningar beträffande TV-mottagarnas antal och placering i olika undervisningssituationer. Vidare har TRU-kommittén nyligen gjort en undersökning av i marknaden befintliga TV-bandspelare, vilken under hösten kommer att åtföljas av en uppföljande undersökning av de typer, vilka efter första utvärderingen blivit föremål för förbättringar. Det har varit utvärderarnas avsikt att stimulera till fortsatt produktutveckling, till målanpassad utrustning som kvalitativt anknyter till programproducenternas intentioner beträffande önskvärd inlärningseffekt.

Avslutningsvis framhåller skolöverstyrelsen att en betydande förplanering för rationellt utnyttjande av centrala TV-produktioner redan utförts i avvaktan på Kungl. Maj:ts ställningstagande beträffande de begränsningar enligt upphovsrättslagstiftningen som förhindrar ett rationellt utnyttjande av centrala programproduktioner för undervisningsändamål. De av motionärerna föreslagna åtgärderna har således aktualiserats av de berörda ämbetsverken och underlag för beslut i hithörande frågor torde också föreligga, varför behov av särskilda åtgärder från riksdagens sida enligt överstyrelsens mening knappast torde föreligga. Ifrån dessa utgångspunkter finner överstyrelsen inte skäl tillstyrka bifall till motionerna.

Utskottet. Av skolöverstyrelsens yttrande över motionerna framgår att åtskilligt arbete nedlägges på att skapa tekniska förutsättningar för utnyttjande av skol-TV-programmen. Det synes därför knappast erforderligt att riksdagen gör någon

framställning till Kungl. Maj:t om utarbetande av rekommendationer för att få enhetlighet i videobandspelarmaterialet för skolbruk. Vad däremot angår själva rätten till bandning vill utskottet med anledning av motionerna — utan att ta någon ställning i den upphovsmannarättsliga frågan — starkt understryka vikten av att man söker skapa möjligheter för skolorna att verkligen kunna använda programmen. Vad utskottet sålunda uttalat bör riksdagen som sin mening ge till känna för Kungl. Maj:t.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionerna I:507 och II:581 i vad de avser utarbetande av rekommendationer om videobandspelarmaterialet för skolbruk,

2. att riksdagen i anledning av motionerna I:507 och II:581, såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför om skolornas möjligheter att använda skol-TV-programmen.

Stockholm den 9 december 1969

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Birger Andersson (s), Rikard Svensson (s), Axel Andersson (fp), Ivar Johansson (cp), fru Wallentheim (s), herrar Bertil Petersson (s), Bengt Gustavsson (s), Bengtson (cp), Nyman (fp), Hjorth (s), Kaijser (m), Björk (s), Wallmark (m) och Wirtén (fp) samt

från a n d r a kammaren: herrar Bohman (m), Karlsson i Olofström (s), Almgren (s), Mellqvist (s), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Lindholm (s), Johansson i Norrköping (s), Nilsson i Tvärålund (cp), Gustafsson i Uddevalla (s), Mundebo (fp), Petersson i Gäddvik (m), Sjönell (cp), fru Gradin (s), herrar Elmstedt (cp) och Eriksson i Arvika (fp).